

Kontinuita, konsolidace a změna

Tvůrčové evropských politik diskutují o úspěších politiky odborného vzdělávání a přípravy a o tom, jak udržet její pokrok navzdory hospodářskému útlumu

„Evropská spolupráce na poli vzdělání a odborné přípravy přinesla výsledky ve třech oblastech: reformy celoživotního vzdělávání a kvalifikačních systémů v jednotlivých státech; modernizace systémů vysokoškolského vzdělávání a odborného vzdělávání a přípravy (OVP); a vybudování evropských nástrojů na podporu kvality, transparentnosti a mobility. To však nebude stačit; většina referenčních ukazatelů pro rok 2010 nebude splněna.“ Takto otevřeně hodnotí Ján Figel, evropský komisař pro vzdělávání, výchovu mládeže a kulturu, pokrok učiněný členskými státy Evropské unie v období 2002 až 2008 při zavádění Pracovního programu Vzdělávání a odborná příprava 2010.

Komisař Figel mluvil k více než 140 tvůrcům politik, výzkumníkům, sociálním partnerům a lidem z praxe z téměř 30 zemí na konferenci „Kontinuita, konsolidace a změna: k evropské éře odborného vzdělávání a přípravy“, kterou organizoval Cedefop ve dnech 16. a 17. března 2009 v Soluni v rámci programu českého předsednictví EU. Konference vycházela ze zprávy Cedefopu o evropské politice odborného vzdělávání a přípravy, která byla publikována v první den konference. Cedefop má mandát podávat zprávu o pokroku každé dva roky. Konference se zaměřila na pokrok v oblasti OVP a zejména na otázku, jak vyřešit rozpor mezi konsolidací dosaženého pokroku a pokračováním v posilování evropské spolupráce při současném udržování kroku s požadavky trhu práce a zvládání vážné hospodářské krize.

Společné cíle, nástroje a zásady

Priority evropské politiky OVP byly stanoveny v Kodaňském procesu (dohodou mezi Evropskou komisí, 32 zeměmi – včetně všech členských států EU – a sociálními partnery k posílení evropské spolupráce v oblasti politiky OVP).

Poslední revize Kodaňského procesu se uskutečnila v listopadu 2008 na jednání Evropské komise s ministry zúčastněných zemí a sociálními partnery. Komuniké z Bordeaux, které následovalo po tomto jednání, zdůraznilo důležitost konsolidace výsledků

Kodaňského procesu. Na konferenci se samozřejmě všichni shodli, že Kodaňský proces přinesl pozitivní výsledky a, jak řekl komisař Figel, podpořil vnitrostátní reformy.

Komisař Figel ukazuje výtisk poslední zprávy Cedefopu o evropské politice OVP, „Kontinuita, konsolidace a změna“

V rámci tohoto procesu se strany dohodly, ve kterých oblastech je třeba dále pracovat pro zlepšení OVP. Všichni si přejí zlepšit kvalitu poskytovaného vzdělávání i jeho přiblížení potřebám trhu práce. Země též chtějí přivést více občanů k účasti na kurzech OVP. Podle analýzy Cedefopu založené na populačních projekcích Eurostatu z roku 2004 bude v roce 2030 o 600 000 méně mladých absolventů OVP než v roce 2005.

V rámci Kodaňského procesu všechny země intenzivně zavádějí reformy a programy, které často kombinují finanční pobídky s větší flexibilitou při přechodu z obecného vzdělávání na OVP. Stejně tak se zjednodušuje přístup k vysokoškolskému vzdělání prostřednictvím studia OVP. Byly zavedeny zvláštní iniciativy na podporu zranitelných skupin,

aby byl zajištěn přístup k OVP pro všechny (viz příklady uvedené v následujícím rámečku).

Příklady reforem politiky

- Rozšiřování/rozvoj a zavádění vnitrostátních rámců kvalifikace
- Zavádění/uskučňování strategií celoživotního vzdělávání pro zvláštní cílové skupiny (znevýhodnění lidí, starší pracovníci, ženy)
- Zjednodušení procesu uznávání předchozího vzdělání
- Vývoj akreditačních systémů pro OVP a/nebo vysokoškolského vzdělávání
- Obecné vzdělávání jako součást všech programů OVP (ISCED 3 a 4)
- OVP jako volitelná součást obecného vzdělávání
- Modularizace/zdvojování (kombinování všeobecné a OVP) kvalifikace
- Finanční pobídky (např. daňové pobídky, subvencování, poukázky, vzdělávací účty, systémy spoření, levné půjčky, fondy odborné přípravy a kombinace těchto nástrojů)

Zdroj: Cedefop *European VET policy report, 2008.*

Země též vyzkoušely nové typy politik OVP, včetně zakládání špičkových středisek odbornosti a zahrnování prvků praktického výcviku do vysokoškolského vzdělávání. Jako příklad poslouží vyšší stupeň praktického výcviku, o kterém referovala Silvia Spattini (University of Modena a Reggio Emilia). Jedná se o učňovskou smlouvu pro mladé lidi mezi 18 a 19 lety, které může vést až k vyššímu sekundárnímu nebo univerzitnímu vzdělání (včetně Ph.D.) nebo jiné kvalifikaci vysokoškolského vzdělání. Učňové jsou zaměstnaní a postupují podle individuálního vzdělávacího plánu. Kvalifikaci získávají kombinací formálního vzdělávání s přípravou na pracovišti a individuálním studiem. Evropský rok tvořivosti a inovace (2009) podnítil též debatu o roli tvořivosti a inovace v politikách OVP. Příkladem osvědčených postupů jsou vnitrostátní soutěže pro studenty a propagace spolupráce mezi studenty OVP, umělci a kulturními aktivisty s cílem rozvinout klíčové dovednosti, jako je např. tvořivé myšlení. Výzkum dalších případů inovace a tvořivosti a způsobů jejich probuzení se uskutečňuje v rámci politik OVP.

V návaznosti na Kodaňský proces se země dohodly na společných cílech, ale učinily též významný pokrok v rozvoji evropských cílů a zásad. Evropský rámec kvalifikací (ERK) je nástrojem pro srovnávání kvalifikací po celé Evropě. Podporuje nejen mobilitu mezi zeměmi, ale též mezi různými úseky vnitrostátního vzdělávání a odborné přípravy, mezi různými hospodářskými sektory a napříč trhem práce.

ERK působil jako katalyzátor reformy zejména díky tomu, že se zakládá na výsledcích vzdělávání, které měří, co může daný člověk dělat po skončení libovolného typu učení/vzdělávání. To znamená radikální posun od současného důrazu na učební postupy (studijní programy, doby trvání a místa vzdělávání). Jens Bjørnåvold, odborník Cedefopu na ERK, na konferenci poukázal na to, že zde dochází k efektu sněhové koule, neboť téměř všechny země v rámci Kodaňského procesu vnitrostátní rámec kvalifikace buď vyvinuly, nebo jej vyvíjejí nebo plánují vyvinout tak, aby odpovídal ERK. Jitka Pohanková z Národního ústavu odborného vzdělávání doložila, jak zavedení vnitrostátního rámce kvalifikace navazujícího na ERK podporuje posun od politik pro OVP k širším politikám pro celoživotní vzdělávání. Také Řecko pracuje na svém vnitrostátním rámci kvalifikace. Konstantinos Kouskouris, generální tajemník pro celoživotní vzdělávání řeckého ministerstva školství a náboženství, konstatoval, že ERK je klíčem k uvedení systémů EU pro vzdělávání a odborné vzdělávání. Potvrdil též závazek své země vytvořit systém celoživotního učení.

Europass, portfolio pěti nástrojů, které jsou k dispozici v 26 jazycích, které pomáhá lidem, aby ostatní lépe pochopili, jaké mají dovednosti a kvalifikaci, je dalším nástrojem, který vzešel z Kodaňského procesu. Dnes již dosáhl obliby a jeho používání je na vzestupu. Od zavedení Europassu v únoru 2005 a dubnu 2009 bylo on-line vytvořeno 5,1 milionu životopisů Europass-CV. Byly dohodnuty společné evropské zásady pro vytvoření systémů celoživotního poradenství a ověřování informálního a neformálního učení, kterým je v evropské i vnitrostátní politické agendě připisováno důležité místo. Připravují se i další evropské nástroje. V poslední době byly přijaty návrhy předložené Evropskou komisí ohledně evropského systému kreditů pro OVP (aby bylo umožněno převádět kredity studijních jednotek z jednoho systému kvalifikací do druhého) a referenční evropský rámec pro zajištění kvality OVP (pomocí

ukazatelů a zásad kvality pomáhajících jednotlivým zemím sledovat zlepšení jejich systémů OVP).

Jakub Dürr, náměstek ministra školství České republiky, a Konstantinos Kouskouris, generální tajemník pro celoživotní vzdělávání řeckého ministerstva školství a náboženství

Společné problémy

Ačkoli bylo dosaženo pokroku a existuje celá řada příkladů osvědčených postupů, konference zdůraznila, že je i nadále potřeba proměňovat reformy ve výsledky. Pokrok při dosahování standardů EU v oblasti vzdělanosti a odborné přípravy je neuspokojivý. Například pouze kolem 9,7% dospělé pracující populace je zapojeno do celoživotního učení (přičemž z velké části se jedná o profesní vzdělávání), což je značně pod standardem EU 12,5%, kterého má být dosaženo do roku 2010. Evropské nástroje byly vyvinuty, avšak i nadále je třeba, aby byly provedeny. Rámec kvalifikace sám o sobě nestačí k uskutečnění významných změn v zaměstnání lidí nebo geografické mobilitě. Členské státy pracují na provázání vnitrostátních rámců kvalifikace s ERK a na vývoji vnitrostátních rámců pro zajištění jakosti OVP, což jsou vskutku náročné úkoly. Evropský systém kreditů pro OVP vyžaduje i nadále mnoho práce. Uznání neformálního a informálního učení není levná záležitost; podle Patricka Werquina z OECD, který na konferenci prohlásil, že zůstává nevyjasněné, zda jeho přínosy vyváží náklady, zejména v souvislosti s tím, že jeho výsledky se nemusí setkat s dostatečným společenským uznáním.

Aviana Bulgarelli, ředitelka Cedefopu, se postavila za členy Evropské komise i další odborníky, kteří argumentují pro výraznější propojení mezi OVP a trhem práce. Zdůraznila, jak je důležité předpovídat budoucí potřeby v oblasti kvalifikace. Za situace, kdy je v Evropě 78 milionů osob s nízkou kvalifikací a evropská populace stárne, hrozí Evropě nedostatek kvalifikovaných sil, a

přesto pouze třetina zaměstnanců se účastní firemního odborného vzdělávání. Pomocí iniciativy EU „Nové dovednosti pro nová pracovní místa“ se hledá společný přístup k posuzování budoucích potřeb v oblasti kvalifikace a zjišťování potenciálního nedostatku. V roce 2008 Cedefop zveřejnil první celoevropskou předpověď budoucích potřeb v oblasti kvalifikace. Z ní vyplývá, že značné množství nových pracovních míst v období 2006-2020 bude vyžadovat vysokou kvalifikaci, přičemž většina pracovních příležitostí bude pro osoby se střední a vysokou kvalifikací. Ačkoli vlivem recese se řada pracovních míst může změnit, očekává se, že hlavní trend poptávky po vyšší kvalifikaci budou nadále pokračovat. Prudký pokles počtu pracovních míst pro osoby bez kvalifikace nebo s nízkou formální kvalifikací se zdá být nevyhnutelný. Taková místa představovala kolem třetiny všech pracovních míst v roce 1996, ale očekává se, že budou představovat méně než jednu pětinu v roce 2020. Hrozí však, že budoucí nedostatek kvalifikovaných sil by se mohl ještě zhoršit, pokud by se dnes snižovaly investice do kvalifikované pracovní síly. V průběhu roku 2009 Cedefop zveřejní svou předpověď budoucích stavů kvalifikovaných sil.

Dnes, kdy reforma OVP je daleko od svého dokončení, vyvstává otázka, zda lze zajistit pokračování dynamiky procesu, který doposud vedl k pokroku. Kodaňský proces se má ukončit v roce 2010. Helene Clark, ředitelka Evropské komise pro politiky a programy celoživotního učení, zdůraznila důležitost nového strategického rámce pro období po roce 2010. Vyzvala k rozsáhlému prodiskutování otázky, jak včlenit Kodaňský proces do nové Strategie vzdělávání a odborné přípravy 2020, která byla přijata v květnu. Micheline Scheys, v rámci příprav na belgické předsednictví EU v druhé polovině roku 2010, zdůraznila potřebu účinněji komunikovat s občany o práci, která byla vykonána v rámci Kodaňského procesu a o roli, kterou občanská společnost může hrát při zvyšování informovanosti o reformě OVP.

Má-li být udržena dynamika, je stále mnoho překážek, které je nutno překonat. Během současné krize bude pro podniky bojující o přežití těžké odolat pokušení snížit výdaje na vzdělávání. Členské státy se budou muset soustředit na hospodářskou krizi a její následky. Existuje reálné nebezpečí, že podniky při svém potýkání se schodkem rozpočtu omezí financování OVP. Zavádění evropských nástrojů je náročná práce. Je třeba sladit řadu různých zájmů nejen mezi zeměmi ale i uvnitř nich. Kodaňský

proces probíhá již osm let a tak se mohou projevat známky únavy reformy, kdy pokrok, ačkoli nepřetržitý, může někdy být bolestivě pomalý. Nový Evropský parlament v červnu 2009 a nová Evropská komise v listopadu 2009 může mít nové priority a odlišné názory ohledně OVP.

Zdravý rozum

Je však mnoho dobrých důvodů, proč pokračovat v reformě OVP. Manfred Tessaring, vedoucí oddělení výzkumu Cedefop, zdůraznil, že Evropa se musí vypořádat nejen s hospodářskými problémy a rostoucí nezaměstnaností. Stárnoucí populace, klimatické změny, které vytvářejí „zelená“ pracovní místa a kvůli kterým se stávající pracovní místa musí rozšířit o nové dovednosti a znalosti, technologické pokroky a rostoucí nesoulad mezi dovednostmi a znalostmi, které pracovníci mají, a mezi dovednostmi a znalostmi, které požaduje trh práce, to všechno jsou důvody pro větší investice do OVP spíše než pro jejich omezování. Mario Sepi, předseda Evropského hospodářského a sociálního výboru, poukázal na roli, kterou hraje OVP v evropském sociálním modelu, který je během současné krize třeba dále rozvinout.

V souvislosti s plánem obnovy pro Evropu komisař Figel prohlásil, že investice do lidí patří mezi „moudré investice“, které jsou nutné pro zvládnutí současných hospodářských obtíží. Komisaře Figela podpořila Andrea Benassi, generální tajemnice UEAPME (Evropského sdružení řemeslníků a malých podnikatelů), když zdůraznila potřebu využít období nezaměstnanosti a práce na zkrácený úvazek během recese pro odbornou přípravu.

Ačkoli Marc-Antoine Estrade, z francouzského ministerstva hospodářství, průmyslu a zaměstnanosti, mluvil konkrétně o předpovídání budoucích stavů kvalifikovaných sil, jeho argument, že úspěch závisí na posílení vnitrostátní, regionální a sektorové koordinace při budování partnerství a sítí pro sdílení informací, má nepochybně širší uplatnění. Potřeba pokračovat ve spolupráci a budovat partnerství byla zajisté dobře pochopena v České republice. Jak zdůraznil Jakub Dürr, náměstek ministra školství České republiky, posilování vzdělání a obchodního partnerství patří mezi priority českého předsednictví EU.

Pokrok závisí též na podkladech pro řízení OVP a související politiky. Poskytování takových podkladů na evropské úrovni je jedním z hlavních úkolů Cedefopu. Příští přezkoumání Kodaňského procesu se uskuteční na ministerském setkání v Bruges v prosinci 2010. V návaznosti na svůj mandát z komuniké z Bordeaux

Cedefop předloží novou zprávu, která poslouží Evropské komisi, ministrům a sociálním partnerům při zvažování dalších kroků. Zpráva vyhodnotí Kodaňský proces a posoudí jeho silné a slabé stránky.

Zpráva Cedefopu o evropské politice OVP je k dispozici na adrese:

http://www.cedefop.europa.eu/etv/Information_resources/Bookshop/publication_details.asp?pub_id=528

Kodaňský proces je příkladem úspěšné spolupráce mezi Evropskou komisí, členskými státy a sociálními partnery. Účinně napomohl v přibližování se evropské éře odborného vzdělávání a přípravy, jak je uvedeno v názvu konference. Ale tato éra ještě nenastala. Uvidíme ještě, zda současné hospodářské problémy ohrozí reformu OVP v Evropě nebo naopak budou podnětem pokračovat v práci, konsolidovat pokrok a změnit nejen to, co se učíme, ale i způsob, jak se to učíme.

Další informace o konferenci najdete na adrese:

http://www.cedefop.europa.eu/eqora/vet_policy_2009/